

Amikor 1996/97 fordulóján minden elbizonytalanodott – vajon ki és milyen választ kap a pályázatára – csend volt a tanárban, nem néztünk egymás szemébe, s világossá lett, hogy az „igazság, béke, öröm „ ígéi megcsúfoltatnak, ezt az Ortega idézetet ragasztottuk ki a kistanárban, - válasz máig (2017) nem érkezett -.

„ Nem mintha a tömegember ostoba volna. Ellenkezőleg, a mai átlagember később, nagyobb szellemi fogékonyságú, mint bármely más kor átlagembere volt. De ez a szellemi készség semmit sem segít; e fogékonyság meglétének üres érzése éppen csak arra jó, hogy ez az ember még jobban bezáruljon és ne használja képességeit. Közhelyeket, előítéleteket, gondolatfoszlányokat, vagy egyszerűen üres szavakat, amiket a véletlen halmozott fel benne, hangoztat váltig, s olyan szentül, kipróbáltan és merészen alkalmazza ezeket, hogy csak tudatlansága derül ki. Ez az, amit korunk jellegzetessége gyanánt emeltem ki: a közönséges ember nem azt hiszi, hogy ő kiváló és nem közönséges, hanem a közönségesség jogát, a közönségességet, mint jogot hirdeti és viszi keresztül. Semmi sem olyan új és annyira jellegzetes más korszakokkal szemben a mai helyzetben, mint ez az uralom, melyet ma a közéletben a szellemi közönségesség gyakorol. Mert a tömeg az európai történelem folyamán még soha nem képzelte magáról, hogy neki ideái lehetnek. Voltak hiedelmek, hagyományai, tapasztalatai, közmondásai, szokványos gondolatai; de nem hitte, hogy teoretikus véleményeket formálhatna a dolgok mibenléte, vagy afelől, hogy az állapotoknak milyeneknek kellene lenniök, - például az irodalomban, vagy a politikában. Amit a politikus kitervelt és elvégzett, azt jónak vagy rossznak látta; megadta vagy megtagadta a hozzájárulását, mert az egész tevékenysége annyi volt, hogy a mások teremtő tevékenységét igenlő vagy tagadó formában tudomásul vegye. Soha a maga ideáit a politikusával szembe nem állította; még ha a politikus ideái oly más véleményekkel szemben hangzottak is el, melyeket a magáéinak vallott. Ugyanez volt a helyzet a művészetben és a nyilvános élet többi területén. Veszületett érzéke volt saját határai iránt, tudta, hogy az önálló gondolkodásra nem alkalmas és ez elég fék volt számára. Természetes következménye ennek az volt, hogy a tömeg távolról sem gondolt a nyilvános élet bármely, legnagyobb részét teoretikus természetű vonatkozásában való szereplésre. Ma másképpen van. Az átlagembernek határozott ideái vannak mindenről, ami történik és aminek történnie kell a világban. Ezért veszítette el a figyelemre való készségét. Minek figyelnie, ha mindent, ami történik, már tud? Nincs értelme a figyelésnek, hanem ellenkezőleg, az ítélkezés, a véleményalkotás, a döntés a szokásos. Nem vethet fel a nyilvános élet olyan kérdést, amibe ő, süketen és vakon, mint amilyen, bele ne avatkoznék, kinyilvánítva a maga „vélemény” -ét. De hát nem előny ez? Hát nem óriási haladás, hogy a tömegnek IDEÁI vannak, vagyis művelt? Csak bizonyos fokig, mert ennek az útszéli lénynek az IDEÁI nem igazi IDEÁK, tehát ha meg is vannak, az még nem kultúra. Az idea az igazságot folytatott sakkjátszma. Aki azt akarja, hogy ideái legyenek, annak előbb az igazságot kell keresnie és el kell fogadnia a játéknak, amelybe belebocsátkozik, a szabályait. Nem lehet addig ideákról beszélni, amíg valaki meg nem állapodik bizonyos feltételekben, melyekhez alkalmazkodnia kell, bizonyos szabályokban, amikre a vita során támaszkodhatik. Ezek a szabályok, normák a kultúra alapelvei. Nem is lényeges, hogy milyenek. Szabályok nélkül, amelyekre mindenki hivatkozhat, nincs kultúra. Ahol nincsenek polgári szabályok, amikre hivatkozni lehet, - nincs kultúra. Ahol nem uralkodik a gazdasági vonatkozásokon valamiféle belső, védelmező rend, - nincs kultúra. Ahol az esztétikai kérdéseken vitatkozók nem ismerik fel, hogy műalkotást az igazság fényében kell tekinteniök, - nincs kultúra... A kultúra mértékét normáinak nagyobb, vagy kisebb pontossága jelenti. Ahol ez a pontosság nem tökéletes, ott az életet csak nagyjában szabályozza; ahol pedig egészen megvan, ott áthatja az élettevékenységek mindegyikét. ... Egy idea birtokába jutni azt jelenti, hogy az idea alapját is magunkénak véljük, és továbbá, hogy higgyünk a rációban, a felfogható igazságok rendszerében. Gondolkodni, véleményt alkotni egy azzal, hogy bizonyos feltételekre hivatkozunk, meghajlunk a feltételek előtt, elfogadjuk írott malasztoknak és bölcsességnek, sőt hisszük, hogy az emberi együttélés legmagasabb formája az a párbeszéd, amelyet gondolataink a magunk alapelveivel folytatnak...”

(Ortega)